

Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració
Treball de fi de Grau (21686)
Curs acadèmic 2023-2024

**TURISME I COMPORTAMENT ELECTORAL: UN
ESTUDI DE LA SEVA RELACIÓ A L'ILLA DE
MALLORCA**

Alícia Bordoy Salamanca
242249

Tutor/a del treball:
Josep Costa i Rosselló

DECLARACIÓ D'AUTORIA I ORIGINALITAT

Jo, *Alicia Bordoy Salamanca*, certifico que el present treball no ha estat presentat per a l'avaluació de cap altra assignatura, ja sigui en part o en la seva totalitat. Certifico també que el seu contingut és original i que en sóc l'únic/a autor/a, no incloent cap material anteriorment publicat o escrit per altres persones llevat d'aquells casos indicats al llarg del text.

Alicia Bordoy Salamanca
Puigpunyent, a 2 de juny de 2024

Abstract

Des dels anys cinquanta del segle vint, les Illes Balears han experimentat un procés de turistització sense precedents. A partir del 1996 ençà, el turisme ha esdevingut omnipresent i ha homogeneïtzat econòmicament i urbanística tota Mallorca, penetrant en les zones rurals, transformant tots els racons que n'havien quedat al marge i establint un model territorial basat en el turisme i l'oci urbà. El present estudi analitza el rol d'aquest sector econòmic en els canvis dels patrons de vot espacials a l'illa, caracteritzada per una escletxa rural-urbana que ha polaritzat políticament els municipis, però que s'ha anat escurçant els darrers anys per donar lloc a una integració territorial dels resultats. Així, hem comprovat que els pobles rurals han perdut el caràcter més nacionalista i conservador que els caracteritzava per convergir amb els municipis urbans, però que el creixement turístic, més enllà d'actuar com a homogeneïtzador dels resultats, ha donat lloc a un augment del vot regionalista/nacionalista allà on la massificació s'ha intensificat més. Aquest efecte s'explicaria per una contra-resposta a l'amenaça del turisme i, conseqüentment, el creixement turístic estaria actuant com una força de polarització electoral en contra de la tendència uniformitzadora.

Paraules clau: eleccions, turisme, regionalisme, homogeneïtzació, Mallorca, comportament polític, escletxa rural/urbà.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. MARC TEÒRIC	8
El comportament polític i l'escletxa rural urbana	8
L'efecte del turisme sobre el comportament polític i la identitat	9
L'escletxa rural urbana a Mallorca: de la identitat al comportament	10
El creixement urbà i demogràfic	12
Les hipòtesis: la influència del turisme sobre el comportament polític a Mallorca	14
3. METODOLOGIA	17
Marc metodològic	17
Operacionalització de les variables	18
4. RESULTATS	22
Anàlisi descriptiva: de l'escletxa rural-urbana a la integració territorial del vot	22
Anàlisi longitudinal: l'efecte del turisme en el comportament electoral	27
5. CONCLUSIONS	31
BIBLIOGRAFIA	35
ANNEX 1. Contextualització del procés de turistització a Mallorca	40
ANNEX 2. Taules de classificació de les variables	44
Taula 2. Classificació de partits en l'eix esquerra-dreta.	44
Taula 3. Municipis que pertanyen a l'àrea urbana funcional de Palma.	44
ANNEX 3. Taula de la regressió del creixement del vot a l'esquerra	46
Taula 4. Model de regressió lineal del creixement del vot a l'esquerra amb variables de control	46

1. INTRODUCCIÓ

La turístització de l'economia, la urbanística i la societat de les Illes Balears ha anat alterant de manera abrupta les formes de vida de tot un poble des dels anys seixanta. L'especialització econòmica de l'illa de Mallorca en el turisme i la seva entrada en la modernitat arrossegada per aquest sector econòmic ha provocat un procés de dispersió urbana convertint-la en una Ciutat-Illa que estén una gran xarxa sobre el que havia estat fins ara la zona rural. En un context de desaparició d'aquest món, on els tentacles de la ciutat i el turisme creixen sense aparent aturall, els patrons de vot que caracteritzaven l'illa podrien estar transformant-se. En altres paraules, si el context turístic ha influït en la realitat que envolta els mallorquins i en la construcció de la identitat política (Vives, 2020), també pot haver tingut un impacte sobre el comportament.

Els darrers anys, s'han multiplicat els estudis entorn de la divisió política entre els municipis rurals i els urbans. Aquest camp d'estudi s'enfoca a detectar quins patrons electorals diferenciats existeixen en les zones rurals i les urbanes i quina evolució ha patit aquesta divisió, apuntant els darrers temps al seu renaixement com a factor explicatiu del comportament electoral. Per altra banda, la geografia política també ha explorat, a través de l'anàlisi espacial, els processos d'integració o polarització dels resultats electorals i de l'electorat. En aquest sentit, l'esclatxa rural urbana actua com un element de polarització, que quan guanya o perd capacitat explicativa del vot provocant dispersió o uniformització entre les unitats territorials estudiades. El present treball pretén aprofundir en l'efecte del turisme sobre el comportament electoral i el seu rol en l'evolució dels patrons espacials de vot.

L'interès d'aquesta investigació rau, en primer lloc, en la rellevància de l'estudi de l'esclatxa rural-urbana en l'actualitat, donada la seva demostrada capacitat explicativa del comportament polític. Alhora, pretén enriquir el corpus teòric entorn de la interacció entre el turisme i els canvis en el comportament polític. En aquest sentit, la limitació de la literatura entorn de la influència de la turístització sobre les pautes de vot fa del següent estudi una aportació substancial, omplint un buit que roman gairebé inexplorat. Per altra banda, l'estudi de l'esclatxa rural-urbana a Mallorca i l'evolució espacial dels resultats electorals també esdevé una novetat teòrica rellevant.

La tria del cas estudiat, Mallorca, es deu principalment a dos motius. En primer lloc, per aprofundir en l'estudi dels processos polítics geogràfics esmentats a l'illa. L'esclatxa

rural-urbana és una temàtica d'actualitat, i aquest territori, caracteritzat precisament per la dicotomia entre Palma i la Part Forana, no ha estat subjecte de recerques entorn de patrons de vot rurals i urbans, o bé els estudis que ho fan estan desactualitzats. Així doncs, en el següent treball es pretén analitzar en profunditat aquesta escletxa i la seva evolució en relació amb el creixement turístic.

Per altra banda, l'elecció de Mallorca com a cas del qual poder-ne treure conclusions científiques extrapolables es deu a la transformació social i urbanística que hi ha provocat la turistització les darreres dècades (vegeu **Annex 1**) i que la fan un cas exemplar per intuir-ne la magnitud dels seus efectes polítics. Aquesta turistització i dispersió urbana accelerades li han donat unes particularitats socioeconòmiques que permeten un aprofundiment en l'anàlisi de la influència del turisme en les dinàmiques polítiques actuals. En aquest sentit, és difícil trobar entorns geogràfics i culturals tan turistificats, degut al paper de Mallorca de laboratori mundial del turisme de sol i platja de masses (Vives et al., 2021). Aquest avantatge es creua amb l'existència d'una gran quantitat de ciutats i pobles de mides i contextos diversos, que permet tenir una mostra representativa i una anàlisi més acurada.

Com s'ha exposat, l'objectiu fonamental que persegueix aquest treball d'investigació és desxifrar quin impacte té el creixement turístic sobre els patrons de vot. Més concretament, com ha transformat les dinàmiques polítiques que es donaven a la part rural i a la part urbana de Mallorca, en un context en què la ruralia desapareix i es transformen les formes de vida i identitats que s'hi generen. La possible influència es dedueix de les múltiples demostracions del corrent de l'anàlisi geogràfica de la política, que postulen que la participació i el comportament polític no tenen una distribució homogènia en l'espai, donat que es veuen condicionats pel context econòmic i urbanístic que els envolta (Beveridge et al., 2024).

Per aconseguir detectar això, un primer subobjectiu és esbrinar quin paper ha tengut l'escletxa rural urbana en els resultats electorals durant les darreres dècades i quina ha estat la seva evolució; si ha existit i si continua existint. El segon subobjectiu és deixar palès quin paper ha desenvolupat el creixement turístic en aquesta evolució dels patrons, amb la finalitat de veure el seu rol en la uniformització o la polarització del comportament polític.

En consonància amb això, la recerca es guiarà per la següent pregunta d'investigació:

Quin ha estat l'efecte de la turistització sobre l'esclatxa rural/urbana del vot a Mallorca?

Per tal de respondre-la, s'ha desenvolupat un marc teòric que pretén explicar la influència que té el turisme i el creixement urbà sobre el comportament polític i, a partir de l'anterior, s'exposen les hipòtesis que es posaran a prova. En l'apartat metodològic, s'hi determinen les tècniques que s'utilitzaran per a fer l'anàlisi i, posteriorment, es presenten els resultats. Finalment, a les conclusions es discuteix quines implicacions i conseqüències teòriques tenen aquests resultats, la seva rellevància i les limitacions amb què s'ha trobat l'estudi.

2. MARC TEÒRIC

El comportament polític i l'escletxa rural urbana

El que es pretén examinar en aquesta recerca és el canvi en el comportament polític a Mallorca, que ve determinat per la cultura política, allò que Almond i Verba (1970:31) definien com “la particular distribució de les pautes d’orientació cap als objectes polítics entre els membres d’una nació” (traducció pròpia). En aquest sentit, la cultura política lliga les orientacions individuals amb les característiques generals del sistema. En les societats contemporànies les orientacions compartides per agregats d’individus són heterogènies, i el comportament de les subcultures s’associa a característiques estructurals dels subjectes (com grups territorials, la pertinença a zones rurals o urbanes o les tendències ideològiques). El canvi en les pautes de la cultura política es dona a través de la socialització com a procés multidireccional de transmissió d’aquesta (Magre et al., 2012); concretament, la socialització familiar té un rol decisiu en la interiorització de la realitat i proporciona un primer bagatge condicionat per les característiques de l’entorn familiar, com el lloc de residència o el nivell d’estudis (Magre et al., 2012, p. 293).

És per aquesta raó que, en la següent investigació, es pretén analitzar si la distribució territorial del comportament que donava lloc a grups subculturals s’ha vist modificada, i quins mecanismes contextuals que afecten a la socialització política poden haver influenciat els canvis en les pautes i les orientacions dels ciutadans respecte dels corrents ideològics.

En aquesta línia, la participació política dels ciutadans està determinada per les seves orientacions cap als processos d’entrada, especialment cap als partits polítics. Així, els eixos de conflicte faciliten als ciutadans definir les seves orientacions a través de dicotomies (Magre et al., 2012, p.303). Els principals eixos que estructuraven el conflicte polític a l’estat espanyol són la dimensió esquerra/dreta i la cultural/territorial.

Rokkan exposa que els partits polítics estan influïts per aquests eixos (Matas, 2012) i crea una classificació d’acord amb la seva posició sobre quatre *cleavages*, recollint-ne dos per aquest estudi atenent la seva vigència i interès científic; el de centre i perifèria, que dona lloc a partits centralistes d’àmbit estatal i d’altres d’àmbit més reduït amb voluntat regionalista, autonomista o independentista; i el que neix entre treball assalariat i capital (Matas, 2012), que desemboca en la distinció dels partits d’esquerra i de dreta.

Allò que dona lloc a les orientacions dels ciutadans sobre els eixos de conflicte i, consegüentment, influeix en el seu suport cap a partits d'una banda o l'altra dels diferents *cleavages* és la socialització, que produeix grans pautes de comportament a nivell agregat. L'anàlisi d'aquest treball es focalitza en la interacció de l'entorn socioeconòmic sobre els patrons de vot als espais urbans i els rurals.

Doncs, tenint en compte el rol dels eixos de conflicte en la creació de pautes de vot a nivell agregat, cal veure com actua la divisió política electoral entre municipis rurals i urbans. L'escletxa rural-urbana és el comportament electoral divergent entre zones per grau d'urbanització i es detecta a través de l'anàlisi espacial dels resultats electorals, que descobreix patrons de vot diferenciats territorialment. S'ha desenvolupat des dels anys noranta un debat entorn de la influència de forces locals i nacionals en el comportament electoral. Així, la tesi de la nacionalització proposa que la modernització i el desenvolupament econòmic haurien afeblit les subcultures polítiques regionals, i ara els votants es veurien influenciats per característiques personals com l'edat o el sexe més que pel tipus de districte o ciutat que habiten, fent desaparèixer l'escletxa rural-urbana (Tapiador & Mezo, 2009). Tapiador i Mezo (2009) pensen que les causes d'aquesta desaparició són les estructures locals febles dels partits, els mitjans de comunicació de masses d'abast nacional i la modernització econòmica. En canvi, la tesi localista defineix que el vot encara està fortament influenciat per la localitat d'origen.

L'efecte del turisme sobre el comportament polític i la identitat

Nombrosos estudis demostren que la percepció dels turistes per parts dels habitants de zones especialment massificades té un impacte sobre el seu vot. Això és el que afirmen Cruz i Bersales (2007), que demostren també que la distància de residència respecte del centre de producció turística és determinant en el comportament electoral dels ciutadans.

L'impacte electoral que produeix el creixement turístic també ha estat documentat en regions mediterrànies properes com Croàcia, on han patit un procés de monocultiu turístic de sol i platja similar al viscut a les Illes Balears. En aquest estat, el creixement turístic ha anat de la mà del creixement del vot a partits de centreesquerra i ha provocat un descens de la dreta conservadora i del nacionalisme, tot i que el canvi també pot estar condicionat per canvis en la composició dels municipis (Mehic, 2024).

El turisme també té influència sobre la identitat política, generant efectes diversos. Si bé alguns autors han argumentat que la massificació turística dona lloc a la desafecció

política i té efectes homogeneïtzadors sobre la identitat (Smith, 1978), altres defensen que pot ser un element de revitalització de la identitat rural local.

En aquest sentit, sovint s'ha relacionat la turistització amb processos de destrucció de les identitats locals, responsabilitzant-la de buidar-les de sentit i valors històrics, per mor dels efectes aculturitzants de la globalització que provoca una mercantilització de les tradicions i estereotipa els habitants locals (Debarbieux et al., 2012), i per la relació imperialista que suposa aquest model econòmic (Smith, 1978).

En sentit contrari, en el context mallorquí, Antoni Vives ha publicat diversos estudis que argumenten que, “amb la turistificació de l'arxipèlag, ha prosperat una cultura turística pròpia que ha esdevingut un camp fèrtil de creativitat en el qual diferents identitats col·lectives i subjectivitats socials s'han pogut desenvolupar” (Vives et al., 2021, p.10). Així, els ciutadans s'han reapropiat de la identitat d'alteritat assignada gràcies al diàleg visitants-locales; es va relegar l'illa a ocupar un rol d'espai natural de destinació turística i, com a resposta, han aflorat moviments socials de caire ecologista que van permetre que Mallorca s'integrés en el moviment ecologista global i que representen la resistència dels locals, els quals impugnen la visió romàntica de la ruralia mallorquina producte del turisme. A més, s'ha generat un reforçament dels lligams amb la cultura popular que havia quedat en un segon pla, subvertint la folklorització imposada. En definitiva, Vives et al. (2021) asseguren que de la turistificació han aflorat identitats contestatàries a la identitat colonial imposada, desembocant en la reapropiació ciutadana de la cultura pròpia com a subversió a aquesta caracterització.

L'esclatxa rural urbana a Mallorca: de la identitat al comportament

Les Illes Balears són, a nivell agregat, una comunitat autònoma moderada, conservadora i on predomina la dreta política (Jordà, 2015). Tanmateix, cada illa té un context diferent i, per tant, el comportament polític difereix entre i dintre d'elles. Tot i això, la societat illenca no és políticament estàtica, en les darreres dècades ha evolucionat a un ritme acceleradíssim. Tarabini-Castellani i Grimalt (2008) en fan una radiografia que resumien així:

La nostra societat ha experimentat profunds canvis econòmics, socials i culturals en un breu espai de temps. La rapidesa i profunditat d'aquests canvis ha dificultat la seva integració [de les persones migrants] en la nostra estructura social, provocant factors de descohesió que afecten directament a la nostra qualitat de

vida individual i col·lectiva. Aquests factors es concreten i visualitzen en una societat civil feble i en uns valors dominants descohesionadors (p. 30)

Més enllà dels elements comuns, a Mallorca existeixen diferències en el comportament i la identitat política entre Palma i Part Forana. Les divisions entre aquestes dues entitats estan presents des de segles enrere, des de la Revolta Forana del 1450, passant per la Revolta de les Germanies al 1521 (Perelló Pons, 2022), fins a les diferències actuals en els usos lingüístics i la realitat socioeconòmica. S'ha construït una dicotomia ben arrelada a l'imaginari col·lectiu dels mallorquins entre una Ciutat modernitzada i una Part Forana rural i endarrerida; la Part Forana es caracteritza per tenir un caràcter més nacionalista, un ús social del català més alt i uns valors conservadors més arrelats que Ciutat (Jordà, 2015).

Doncs, aquestes característiques també han tengut una traducció en l'àmbit polític; els partits polítics s'han comportat segons les divisions socioculturals existents, el que ha produït, fins i tot, crisis internes, com ara la del Partit Popular arran de la imposició del TIL per part del govern balear, mesura a la qual molts candidats municipals de Part Forana es van oposar (Jaume, 2013).

Entorn d'aquesta divisió rural/urbana, Mercè Picornell (2014) proposa que l'oposició simbòlica de Palma i Part Forana té conseqüències sobre la construcció de la identitat dels mallorquins. Així doncs, defensa que el creixement de Ciutat amenaçava la identitat dels illencs i que la divisió urbana/rural es reflecteix en una relació simbòlica amb efectes sobre el consum cultural. En aquest sentit, la multiplicitat d'identitats que es donen a Palma limiten la constitució dels seus habitants en comunitat; aquest procés d'integració ha estat dificultós per l'impacte dels estrangers, tant immigrants com turistes (Picornell, 2014). Llavors, la identificació dels ciutadans mallorquins en la distinció dins/fora, diferenciació crucial en la construcció de la identitat de les comunitats illenques, estaria lligada a la dicotomia rural/urbà.

Així doncs, pel que fa al comportament electoral, existeixen evidències prèvies que l'anàlisi espacial pot ser una eina de gran utilitat per explicar els patrons de vot a Mallorca. Els eixos que semblen dividir els posicionaments polítics entre la Mallorca rural i la urbana són el *cleavage* esquerra-dreta i el centre-perifèria. Per una banda, el caràcter nacionalista de la Part Forana representa una de les diferències polítiques detectades respecte a Palma (Jordà, 2015), llavors, el vot regionalista esdevé una de les variables a contemplar. Payeras (2018) identifica aquest vot com una constant des de les primeres

eleccions democràtiques a les Illes Balears, que existeix per “ell mateix” i que s’ha reflectit en un pes rellevant en la presa de decisions política per als partits que han aconseguit recollir-lo.

Per altra banda, sobre l’eix esquerra-dreta, Trías Vejarano (1978) detecta una escletxa en les eleccions del 1978 en els resultats dels partits d’esquerra a Palma i a la Part Forana; mentre a Ciutat aconseguien un 40,75% sobre el total dels vots, a la resta de l’illa es quedava en el 25%. Aquesta diferència l’atorga a diferents factors socioeconòmics, entre ells la transformació econòmica que havia patit l’illa els darrers anys i que havia produït un trasbalsament de treballadors de l’agricultura als serveis, sector preeminent en l’economia mallorquina. També resol que, en contraposició a Palma, a les zones interiors on predomina la pagesia, el percentatge de vot a la dreta és molt superior a Ciutat i a les zones on predomina la indústria o el turisme, l’esquerra té una major força electoral.

Quant al regionalisme, apunta que les zones amb predominança del sector turístic (Palma, Calvià, Andratx i alguns municipis de la zona occidental de la Serra) destaquen per un vot autonomista molt baix i un percentatge més alt de l’esquerra, tot i que a Artà i Sant Llorenç, amb un pes turístic destacat però estacional i amb una ruralia encara forta, el vot autonomista aconsegueix els valors més alts de l’illa. Així doncs, els municipis amb més ruralia mostren percentatges molt superiors a la mitjana al partit Unió Autonomista. Des de llavors, la indústria mallorquina ha anat en declivi i el sector turístic ha esdevingut omnipresent i desestacionalitzat, el que podria haver desplaçat el vot.

El creixement urbà i demogràfic

A partir del 1996 ençà, el turisme residencial ha produït un procés d’urbanització dispersa i extensiva del territori, expulsant els usos agraris i col·lectius de la terra (Murray i Blázquez-Salom, 2010). Si bé els dos primers booms turístics havien comportat una urbanització concentrada i la creació de factories turístiques (Murray i Blázquez-Salom, 2010), a partir del tercer boom a mitjans dels anys noranta s’ha deixat enrere el model més compacte i intensiu que caracteritzava el turisme illenc i Mallorca ha esdevingut una sola unitat territorial urbana on les activitats agràries hi tenen un paper quasi decoratiu. Llavors, va desapareixent la ruralia i es va homogeneïtzant el territori, i amb ella les dualitats Ciutat/Part Forana i rural/urbà. Rullan (2002) apunta que aquest fet amenaça la identitat illenca, ja que, per a la ruralia, el fet de definir-se en contraposició a Ciutat i a les dinàmiques urbanes conforma un element definitori.

El procés d'urbanització i consolidació d'aquesta dinàmica homogeneïtzadora, segons la literatura, ha seguit el següent camí: els dos primers booms turístics van suposar un reforç de la jerarquia Ciutat-Part Forana, eixamplant l'esclatxa de població i de serveis i fent créixer l'àrea metropolitana de Palma que concentrava les factories turístiques dins o prop del municipi (Quintana, 1979); no gensmenys, durant el tercer boom, arran de l'ocupació extensa del turisme residencial i gràcies a la força urbanitzadora que irradiava Palma sobre l'illa, creix la interconnexió dels pobles i la capital perd força relativa, manifestant-se en un decreixement de l'índex de primàcia de la capital (Mestre Morey, 2016).

Urbanísticament, això ha cristal·litzat en un procés de metropolitanització, on Mallorca ha esdevingut una ciutat de ciutats o una illa metropolitana (Mestre Morey, 2016). Així, l'alt grau d'interdependència entre els nuclis urbans ens impedeix establir límits clars a les diferents àrees metropolitanes i micropolitanes que han sorgit les darreres dècades, traduint-se en una pronunciada reducció de l'autocontenció municipal, i això ha implicat una "major obertura del mercat de treball local i, per tant, l'increment de la interdependència" (Mestre Morey, 2016, p. 263). En aquest sentit, Mestre (2016) assenyala que la Mallorca actual hauria patit una integració de les diferents parts (ciutat, litoral i pla) i s'hauria convertit tota ella en ciutat, a través d'aquesta xarxa multifuncional d'interrelacions que va tornant més espessa. Així doncs, tant la reducció de la jerarquia, com la dispersió urbana i la integració territorial podrien ser factors influents en els canvis del comportament electoral i les actituds polítiques illenques.

La rellevància dels processos metropolitans en la definició de les esclatxes del comportament polític ha estat un tema estudiat des de l'ecologia política i serà necessari contemplar-lo en l'estudi per saber com s'interrelaciona amb els canvis de les pautes rurals i urbanes i la turistització. Recerques com *The Political Ecology of the Metropolis: Metropolitan Sources of Electoral Behaviour in Eleven Countries*, atorguen als processos de metropolitanització un profund impacte sobre el comportament polític i la participació de les societats i comunitats que pateixen els processos d'urbanització dispersa. En concret, en aquesta es desenvolupa la "tesi de la metropolitanització" en contraposició a la tesi de la nacionalització i, a partir de l'argument que els valors i les actituds polítiques es formen més a escala local que nacional, mostra com les regions metropolitanes han esdevingut determinants en el comportament electoral dels ciutadans.

Sellers et al. (2013) també proporcionen evidències referents a altres territoris europeus, com França o Suïssa, on el procés de metropolitanització ha anat de la mà d'un ascens

dels partits nacionalistes de dreta. Així, els autors defensen que l'alça de les ideologies polítiques neoliberals i els partits que se subscriuen en aquest corrent està íntimament lligada a divisions socials, culturals i econòmiques dins de les zones metropolitanes. Llavors, el procés d'urbanització i suburbanització estaria creant noves divisions polítiques que propicien l'auge de partits més aviat "de dreta" (Sellers et al., 2013).

Aquest mateix estudi (Sellers et al., 2013) aporta també informació rellevant quant a la posició partidista dels ciutadans a l'estat espanyol, exposant que en l'eix regionalista el suport es divideix per estatus socioeconòmic de la municipalitat, fet lligat al grau d'urbanització: els partits regionalistes concentren el seu suport en suburbis amb gran aflluència, seguit dels suburbis de baixa densitat, mentre que decau de manera abrupta a les concentracions urbanes. En el cas de les ciutats rurals perifèriques, com més distanciades dels centres urbanitzats més força hi tindrà el conservadorisme econòmic i social. En aquest sentit, apunten que una major integració de les connexions de transport per mobilitat obligada dona lloc a preferències per l'autoregulació del mercat i per valors menys tradicionals (Sellers et al., 2013).

A més dels processos de creixement metropolità, caracteritzat per l'expulsió dels espais agrícoles i l'extensió urbana, el turisme ha comportat també un creixement demogràfic desmesurat que podria haver jugat un rol cabdal en la transformació de les pautes del comportament. La migració tant de treballadors com de turistes residents ha suposat un increment de la població que no ha estat integrada dins la societat mallorquina, creant comunitats aïllades entre si, el que ha portat una alta descohesió social (Tarabini-Castellani i Grimalt, 2008).

Les hipòtesis: la influència del turisme sobre el comportament polític a Mallorca

Després d'explicar els fenòmens que es donen a l'illa, les característiques polítiques dels ciutadans i els efectes que han tingut aquests processos en altres indrets, vegem quina influència podria haver tingut el procés de turistització sobre el comportament polític dels mallorquins i la clivella rural-urbana.

Com s'ha exposat, la tesi de la nacionalització del vot argumenta que la integració de l'electorat i dels resultats electorals a nivell geogràfic està condicionada per la modernització de les zones rurals (Tapiador & Mezo, 2009). Aquesta modernització econòmica, juntament amb la pèrdua dels lligams comunitaris, ha succeït les darreres dècades a Mallorca a causa del creixement turístic, especialment arran del tercer boom

turístic, que ha provocat també la desaparició de la ruralia i l'homogeneïtzació del territori econòmicament i urbanística (vegeu **Annex 1**). Aquests factors podrien haver portat a una integració del comportament electoral a escala regional, procés que s'ha donat arreu de l'estat espanyol (Tapiador & Mezo, 2009), uniformant els resultats als diferents pobles i destruint les dinàmiques localistes. És a dir, l'homogeneïtzació territorial, econòmica i cultural que s'ha atorgat al turisme pot haver provocat també una homogeneïtzació del comportament electoral.

Als pobles rurals de l'illa és on la identitat rural es pot haver vist més alterada per la desintegració de la ruralia i les formes de vida agràries, i on més transformacions ha portat la modernització econòmica produïda pel turisme. En conseqüència, podrien haver assimilat els seus resultats als de les àrees urbanes, esdevenint un vot cada cop més integrat.

Aquesta homogeneïtzació, sobre l'eix esquerra-dreta, es podria haver traduït en una tendència a l'alça del vot a les esquerres i una baixada del suport a la dreta conservadora en els espais rurals de l'illa (Tapiador & Mezo, 2009). Així, tant l'augment de la mobilitat obligada a Mallorca per mor dels canvis econòmics provocats pel turisme com la desaparició de les ciutats rurals per integrar-se en una ciutat-illa (Sellers et al., 2013), podrien haver fet perdre força als valors del conservadorisme sociocultural que caracteritzaven la part rural (Jordà, 2015). També cal remarcar que, en estats propers com Croàcia, el creixement turístic ha donat lloc a una baixada del nacionalisme i la dreta conservadora (Mehic, 2024). A més, la pèrdua de la indústria a les zones urbanes de l'illa, associada a un percentatge més alt de vots a l'esquerra (Trias Vejarano, 1978, p.42), hauria pogut tenir una incidència sobre un pes inferior de l'esquerra a les zones urbanes.

Pel que fa al suport al regionalisme, en el cas espanyol, els suburbis amb poca densitat i la ruralia són aquells on tenen més força els partits regionalistes (Sellers et al., 2013), per tant, la integració regional dels resultats, el creixement de la densitat urbana i la desaparició del sector agrícola podrien haver produït una baixada del suport a aquests partits en els municipis rurals.

En definitiva, el comportament electoral de les zones rurals tendirà a esdevenir menys conservador i menys regionalista per la modernització econòmica produïda pel turisme. Així mateix, els espais semiurbans i urbans hauran conservat resultats més estables, perquè la modernització és prèvia a l'extensió turística del tercer boom.

Així, el creixement turístic del tercer boom podria haver estat un factor influent en la integració territorial de les demandes ciutadanes, i en conseqüència dels resultats electorals. Aquest canvi en el comportament electoral hauria provocat a Mallorca la desaparició de l'escletxa rural-urbana.

En aquest sentit, les quatre hipòtesis que es posaran a prova seran les següents:

H₁. Existeix una tendència d'homogeneïtzació del comportament polític arreu de l'illa, ja que l'electorat i el vot hauria experimentat una integració regional.

H₂. L'escletxa rural urbana que existia a l'illa tenia un rol polaritzador en el comportament electoral i explicava les diferències electorals entre municipis

H₃. L'escletxa rural urbana ha anat desapareixent perquè els pobles rurals han convergit políticament respecte els urbans, esdevenint menys regionalistes/nacionalistes i menys conservadors.

H₄. El creixement turístic ha provocat una disminució del regionalisme i un augment del vot a l'esquerra, fent que els municipis rurals convergeixin amb els urbans.

3. METODOLOGIA

Marc metodològic

El plantejament metodològic respon a les dimensions amb què tradicionalment s'analitza espacialment la nacionalització del vot; la dinàmica i l'estàtica (Morgenstern et al., 2009). Així, en la dimensió estàtica es valorarà la diferència dels resultats electorals entre municipis i entre zones urbanes i rurals en unes mateixes eleccions, i en la dimensió dinàmica s'estudiarà la variació dels resultats dels municipis segons el creixement turístic. Seguint aquest esquema, en primer lloc, es desenvoluparà una anàlisi descriptiva bivariada de cada un dels comicis escollits. En aquesta es valorarà la integració territorial del vot i l'existència i rellevància de l'escletxa rural-urbana, comparant la diferència intermunicipal dels resultats en l'eix esquerra-dreta i del suport al regionalisme o Partits d'Àmbit No Estatal (PANE), a partir d'una classificació dels partits polítics damunt aquests dos espectres. Per calcular el grau d'uniformització estàtica dels resultats, es seguirà la proposta metodològica d'estudi de la nacionalització del vot de Caramani (2000)¹. Entorn de l'anàlisi de l'escletxa rural-urbana, es compararan els resultats entre municipis rurals, semiurbans i urbans per veure si existeix correlació.

En segon lloc, es farà una anàlisi longitudinal que pretén descriure la part dinàmica del procés d'integració territorial del vot. En aquesta s'estudiarà l'evolució del vot en els dos espectres en relació al creixement turístic a nivell municipal, que serà la variable independent principal.

L'anàlisi longitudinal es farà a través d'una aproximació d'efectes aleatoris a dades panell, matriu de 102 observacions. Aquestes dades mesuren el canvi en cada variable des de les darreres eleccions per cada municipi. En aquest sentit, parlem d'efectes aleatoris en tant que pressuposam que la resta de variables no observades no estan correlacionades amb les observades, donat que s'ha intentat recollir totes aquelles relacionades amb el creixement turístic, la variable independent principal.

¹ Per calcular el grau de nacionalització, Caramani (2000) proposa comparar el coeficient de variació del percentatge de vots entre eleccions

Operacionalització de les variables

Les dades que s'han utilitzat per mesurar el comportament electoral són els resultats electorals de les eleccions autonòmiques a nivell municipal, els quals s'han extret de l'Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT). La tria d'aquests comicis es deu a la influència del fenomen del vot dual a les Illes Balears, que produeix diferències en els resultats a les eleccions estatals i a les autonòmiques. Aquestes segones es perceben com menys decisives, és a dir, de segon ordre, motiu pel qual el vot autonòmic prendria un caràcter més expressiu i es correspondria més a la identificació ideològica i partidària del votant (Pons, 2019). Les dades s'han pres per municipis, que seran les unitats d'anàlisi, ja que són el nivell que s'utilitza per recollir dades entorn de l'oferta turística, els canvis urbanístics i demogràfics, la pertinença a l'àrea metropolitana i, sobretot, els resultats electorals. A més, les dinàmiques localistes es generen a aquest nivell, pel que tant la seva presència com l'absència es manifestaran en els resultats municipals.

S'han escollit tres eleccions per fer un seguiment temporal més acurat segons la línia cronològica que segueix el procés de dispersió urbana impulsat pel tercer boom turístic, recollit al marc teòric. La finestra en què els teòrics han delimitat aquest procés de dispersió urbana impulsat pel tercer boom turístic és entre el 1994 i el 1998 (Mestre, 2016; Murray i Blàzquez Salom, 2010), pel que s'han escollit per l'anàlisi tres eleccions: una prèvia a l'inici d'aquesta intensificació, una en un període de temps inferior a 10 anys i, finalment, una quan aquest procés ja està consolidat. D'acord amb aquests criteris, s'han escollit les eleccions del 1987 com a prèvies, les de l'any 1999 per veure l'impacte dels primers anys de la dispersió; i finalment les del 2011, on hi ha una consolidació absoluta d'aquest model territorial.

Així, la variable dels resultats electorals s'ha subdividit en dos indicadors: el pes electoral sobre la dimensió esquerra-dreta i el suport electoral al regionalisme. Per construir la primera variable dependent, cal fer una classificació dels partits polítics en l'eix esquerra-dreta, *cleavage* en què s'ha comprovat que el turisme pot tenir un impacte, tal com s'ha discutit al marc teòric. Aquesta variable dependent s'ha construït sumant els percentatges de vot als partits d'esquerra i de dreta a cada municipi. Per tal de classificar els partits en aquest eix, s'ha tengut en compte la percepció ciutadana. Les dades s'han extret de les enquestes postelectorals del CIS de les tres eleccions, on els enquestats ubiquen els partits i altres formacions polítiques en una escala de l'1 al 10, essent 1 esquerra i 10, dreta. El CIS recull una mitjana de la posició de cada partit; aquelles formacions que han obtingut

una puntuació mitjana igual o més alta de 5 es compten dins del percentatge que s'assigna a "dreta" en aquelles eleccions, i els que han obtingut una mitjana inferior a 5 s'han etiquetat com a "esquerra"². Tots aquells partits que no aparèixen en les enquestes del CIS no són considerats a l'hora de sumar els percentatges³.

Per tal de valorar l'impacte sobre el vot en clau regional, en la segona variable dependent s'han classificat els partits segons la condició que siguin Partits d'Àmbit No Estatal (PANE), i que els seus objectius, líders i programes prioritzin la identitat autonòmica, illenca o catalana abans que la nacional. El total de PANEs a les autonòmiques s'han pres de l'estudi de Barberà et al. (2010), dels quals s'han escollit aquells partits que es presentaven a Mallorca en les eleccions escollides i complien els criteris exposats: Unió Mallorquina (UM) i el Partit Socialista de Mallorca (PSM). A més, s'hi han afegit la Lliga Regionalista de les Illes Balears (IB-LLIGA), Convergència per les Illes (CxI), Esquerra Republicana (ER) i el Partit Illenc de les Illes Balears (PIIB). No obstant això, l'etiqueta de regional es pren en un sentit que engloba sobiranisme, nacionalisme mallorquí, balear i català, i regionalisme; és a dir, la direcció d'aquest vot és no estatal.

Pel que fa a les variables independents que s'aplicaran a l'anàlisi, s'han escollit aquelles que poden tenir relació de causalitat amb el canvi del comportament electoral a nivell municipal, partint dels estudis previs exposats al marc teòric. Aquestes són el creixement turístic, que com hem vist ha anat relacionat a un canvi dels resultats electorals a altres territoris i és el sector econòmic que va propiciar la modernització de la ruralia mallorquina; el grau d'urbanització, per la possible influència de l'esclatxa rural urbana; la pertinença a l'àrea metropolitana de Palma, degut al recent sorgiment d'esclatxes metropolitanes en el vot; i, finalment, el creixement demogràfic, que ha tingut un efecte sobre la construcció de la identitat política i la cohesió de la comunitat a Mallorca.

La variable independent de la turistització serà la *main independent variable*, perquè ha estat la penetració de les lògiques econòmiques i socials del monocultiu turístic, especialment a partir del tercer boom, el que ha provocat un creixement demogràfic desmesurat, ha donat lloc al procés de metropolitanització i ha empès a la ruralia a la

² Vegeu l'Annex 2: Taula 2. Classificació de partits en l'eix esquerra-dreta

³ En el cas del 2011, per motius de rellevància analítica, el partit Regionalista de les Illes Balears i Convergència per les Illes, el primer com partit hereu del Partit Popular i Unió Mallorquina i futur integrant de la Proposta per les Illes (El Pi), i el segon com intent de refundació d'Unió Mallorquina, s'han inclòs en el bloc de dretes amb la mitjana que en el *Barómetro Autonómico II* del 2010 els ciutadans donaven a UM en l'eix esquerra-dreta.

modernització econòmica. En aquest sentit, ha pogut ser el principal factor d'influència sobre el canvi en els patrons de vot de Mallorca a través de la transformació de tots els àmbits de la vida illenca. S'ha operacionalitzat mitjançant el seguiment de l'oferta de places turístiques per municipi entre els anys 1987, 1999 i 2011. Partint d'aquestes dades, s'ha fet una ràtio de places turístiques per cada 100 habitants a cada municipi, utilitzant l'indicador C1.3. ETIS europeu⁴, i s'ha comparat el creixement que havia hagut d'aquesta ràtio des de les darreres eleccions escollides. Les dades de les places turístiques s'han extret de l'estudi de Rullan (1989) en el cas del 1987 on es comptabilitzen el nombre de places turístiques hoteleres. Per altra banda, les dades que s'han associat a les eleccions del 1999 són les recollides el 2001 i publicades per la Conselleria de Turisme (2002) i les dades del 2011 s'han extret de les estadístiques del turisme del 2011, publicat pel GOIB (2011)⁵.

Entorn de la variable independent del grau d'urbanització, s'ha construït en funció dels criteris de classificació que en fa l'IBESTAT⁶ per mesurar la tipologia de municipi, determinada per la població del padró. Els classifica en les següents categories:

- Rural: Població inferior a 2001 habitants
- Semiurbà: De 2001 a 10000 habitants
- Urbà: Més de 10.000 habitants

Pel que fa a la variable de pertinença a l'àrea urbana de Palma té el sentit de permetre distingir l'efecte de des-ruralització i urbanització dispersa que ha patit tota l'illa del que pot haver provocat la integració d'alguns municipis a l'àrea metropolitana de Palma. La classificació dels municipis s'ha fet a partir de la delimitació de l'àrea urbana funcional de Palma que fa Mestre Morey (2016) a partir dels criteris de la CBSA (2010), agafant com a criteri la mobilitat obligada i els desplaçaments per motiu laboral. Les dades s'han agafat per proximitat a les eleccions escollides, en el cas del 1999 la del 2001 i el 2011 la del mateix any. Tot i això, per definir l'àrea metropolitana del 1987, a falta de l'aplicació d'aquests criteris en dates properes, s'ha pres de la proposta d'Artigues i Fuentes (1983),

⁴ Mètode per analitzar la pressió turística de la Comissió Europea utilitzat per òrgans com l'Observatori Turístic de Canàries o als informes turístics de la Junta d'Andalusia i que mesura l'impacte social i comunitari del turisme.

⁵ Les dades d'oferta de places turístiques per municipi del 1987 contempnen exclusivament els allotjaments de tipus hotelier i similar, per la inexistència o impacte mínim que tenien la resta de categories. Les dels altres dos anys contempnen les places ofertades en tots els tipus d'allotjaments registrats.

⁶ L'IBESTAT fa la classificació urbanística dels municipis basant-se en els criteris de l'Instituto Nacional de Estadística (INE), que estableix el llindar en 10.000 habitants per considerar un municipi urbà.

basada també en la interrelació de població i activitats (residència, treball i compres) entre municipis i el creixement urbà continu.⁷

Quant a la variable independent del creixement demogràfic, s'ha pres l'evolució demogràfica de cada municipi els darrers 10 anys a través de la taxa de creixement demogràfic i s'ha etiquetat en “decreix”, “estable” i “creix” sota el criteri que perdi una població significativa (és a dir, per sota de la desviació típica de la mitjana de la taxa), si era estable, dintre, o si creixia per sobre d'aquesta⁸. Les dades s'han recollit de *Dades Balears 1979, 1988 i 1989* i de l'IBESTAT en el cas de 1999, 2001 i 2011. La classificació es fa en funció dels següents criteris:

- Any 1987: “Decreix” si és inferior a -8.51 inclòs aquest, “Estable” si és superior a -8.51 i inferior a 18.37 aquest inclòs i “Creix” si és superior a 18.37.
- Any 1999: “Decreix” si és inferior a -4.22 inclòs aquest, “Estable” si és superior a -4.22 i inferior a 28.52 aquest inclòs i “Creix” si és superior a 28.52.
- Any 2011: “Decreix” si és inferior a 12.64 inclòs aquest, “Estable” si és superior a 12.64 i inferior a 40.54 aquest inclòs i “Creix” si és superior a 40.54.

⁷ Vegeu l'Annex 2: Taula 3

⁸ La comparació es fa en relació amb la resta de municipis de l'illa, ja que el creixement accelerat de població que ha patit Mallorca dificulta aplicar estàndards preestablerts.

4. RESULTATS

Anàlisi descriptiva: de l'escletxa rural-urbana a la integració territorial del vot

En la part descriptiva de l'estudi s'ha comparat el grau de dispersió dels resultats electorals en els dos eixos i, després, s'ha aplicat la variable de grau d'urbanització per poder determinar si l'escletxa rural-urbana ha tingut un rol i el continua tenint en la polarització electoral entre municipis⁹.

Pel que fa al grau d'uniformització dels resultats, veiem com la dispersió dels resultats dels municipis respecte de la mitjana es va escurçant durant les tres eleccions. Com es mostra en la **Figura 1**, els coeficients de variació entre municipis minven significativament, el que ens indica que els resultats en ambdues dimensions pateixen un procés de concentració, pel que confirmem la uniformització i homogeneïtzació dels resultats electorals entre municipis.

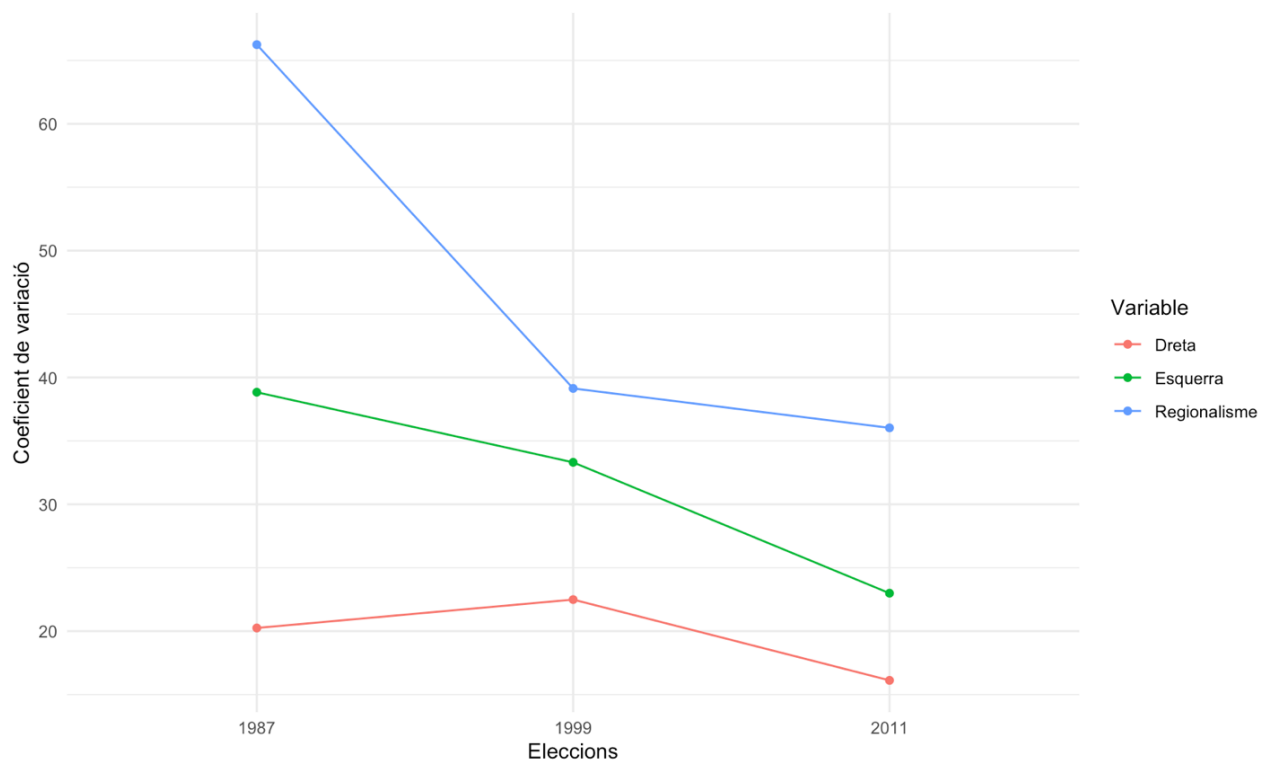

Figura 1. Evolució de la dispersió dels resultats electorals

⁹ Per cada anàlisi de la relació entre les variables dependents i la independent s'ha fet un test de correlació entre els resultats i la quantitat d'habitants del municipi, que en cap cas ha donat una correlació amb un Valor P major a 0,05, el que indica que el llindar de classificació dels municipis per categoria urbana és encertat. És per això que confirmem que el canvi en els resultats no respon a la quantitat d'habitants del municipi, si no al fet de pertànyer a una categoria urbanística concreta.

Si analitzem el pes de l'escletxa rural urbana en la uniformització electoral, trobem que, tot i representar un factor de polarització electoral el 1987, a poc a poc va retrocedint la diferència entre la tipologia de municipis i els seus resultats electorals acaben convergint, el que es reflecteix en la **Figura 2**, la **Figura 3** i la **Figura 4**. En les eleccions de 1987, els resultats mostren que existeix una escletxa molt significativa entre el vot rural i el vot urbà i semiurbà en l'eix esquerra-dreta, on els municipis rurals tenen una tendència a tenir un percentatge de vots més alt a la dreta que els urbans i els semiurbans (vegeu **Figura 3**), i més baix dels partits d'esquerres (vegeu **Figura 2**). La correlació entre el tipus de municipis i el vot en l'eix esquerra-dreta té una significació molt alta, el que es mostra en la diferència de les mitjanes de vots a partits considerats de dretes, que era en el cas dels municipis rurals del 73,33%, en els semiurbans del 59,98% i en els urbans del 55,95%. Per altra banda, l'escletxa de vot a partits regionalistes/nacionalistes segueix el mateix patró, pujant un 18% en els municipis rurals respecte dels urbans i semiurbans. Podem afirmar que l'any 1987 existien diferències considerables en el vot dels municipis rurals, per una banda, i els urbans i semiurbans com a bloc, per altra, i que els patrons de vot es materialitzaven en una ruralia més regionalista/nacionalista i conservadora, enfront d'unes zones urbanes i semiurbanes més progressistes i menys regionalistes. Així, confirmem el que al marc teòric s'havia plantejat; la ruralia mallorquina, conformada en part per la Part Forana, tenia un comportament electoral més conservador i la identitat illenca/nacional hi estava més arrelada.

En les eleccions del 1999, veiem que la relació entre les dues variables és menys forta que a les del 1987, tot i que es manté una diferència prou significativa entre tipus de municipis. En l'eix esquerra-dreta, continua existint la divisió entre municipis rurals, per una banda, i semiurbans i urbans per l'altra. Per la seva banda, els municipis rurals continuen amb una tendència a tenir un percentatge de vots a la dreta més alt, com es mostra a la **figura 3**, i, en canvi, en els urbans i semiurbans hi creix l'esquerra (vegeu **Figura 2**). Així i tot, l'escletxa es comença a fer més estreta, ja que el vot a les esquerres a les eleccions del 1999, als pobles semiurbans puja de mitjana un 12,10% i als urbans un 11,41% respecte dels rurals, i representa una diferència més baixa que el 1987 (vegeu **Figura 2**). Pel que fa al regionalisme/nacionalisme, el 1999 l'escletxa canvia i ara engloba, per una banda, els municipis rurals i semiurbans, amb una tendència més alta de vot als partits regionalistes/nacionalistes i, per altra banda, els urbans, on acostumen a tenir menys força electoral (vegeu **Figura 4**).

Finalment, el 2011 l'escletxa rural-urbana gairebé ha desaparegut. En el vot en l'eix esquerra-dreta (vegeu **Figura 2**), no existeix una diferència significativa en el percentatge dels vots a l'esquerra entre municipis rurals, semiurbans i urbans. Pel que fa a l'escletxa en el vot regional/nacionalista, tampoc hi trobem una diferència rellevant entre els municipis semiurbans i rurals (vegeu **Figura 4**), però sí als urbans, on baixa respecte dels rurals un 7,15%.

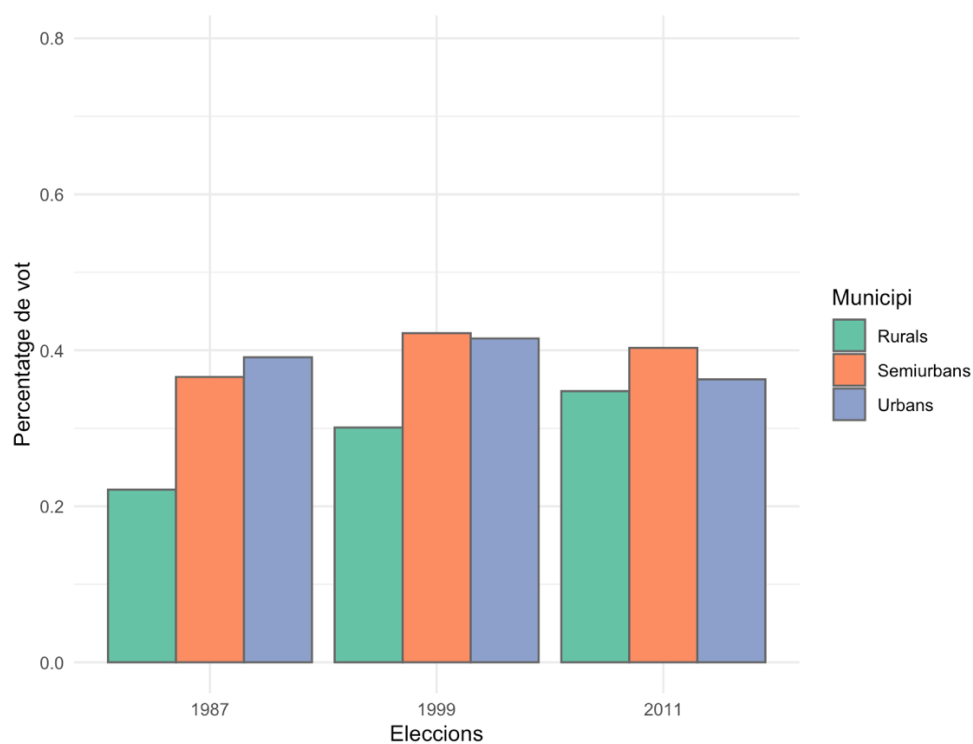

Figura 2. Evolució de la mitjana de percentatge de vots a l'esquerra.

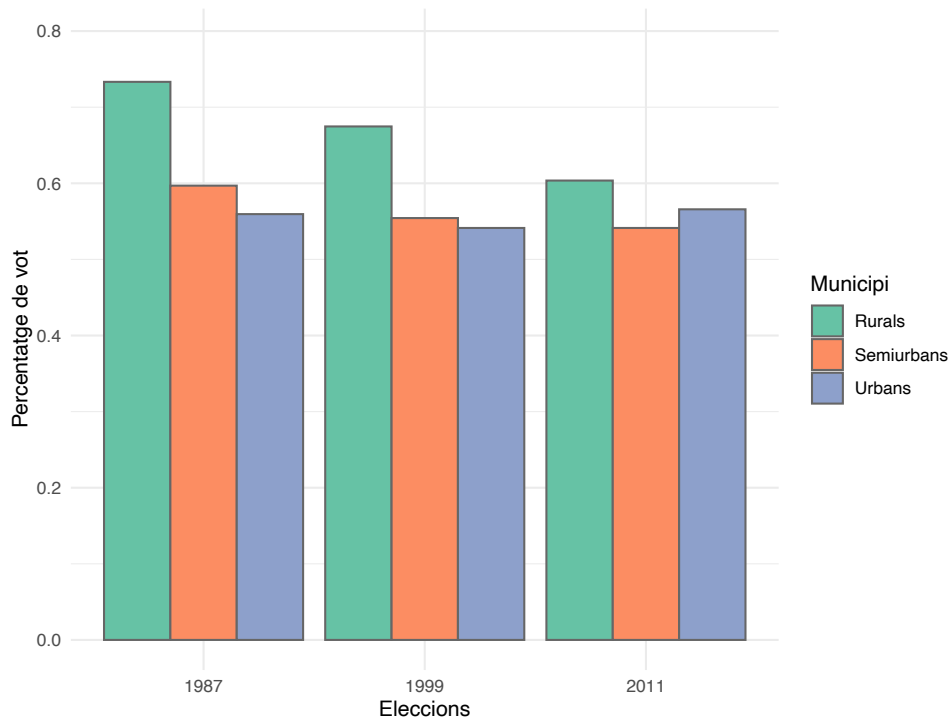

Figura 3. Evolució de la mitjana de percentatge de vots a la **dreta**.

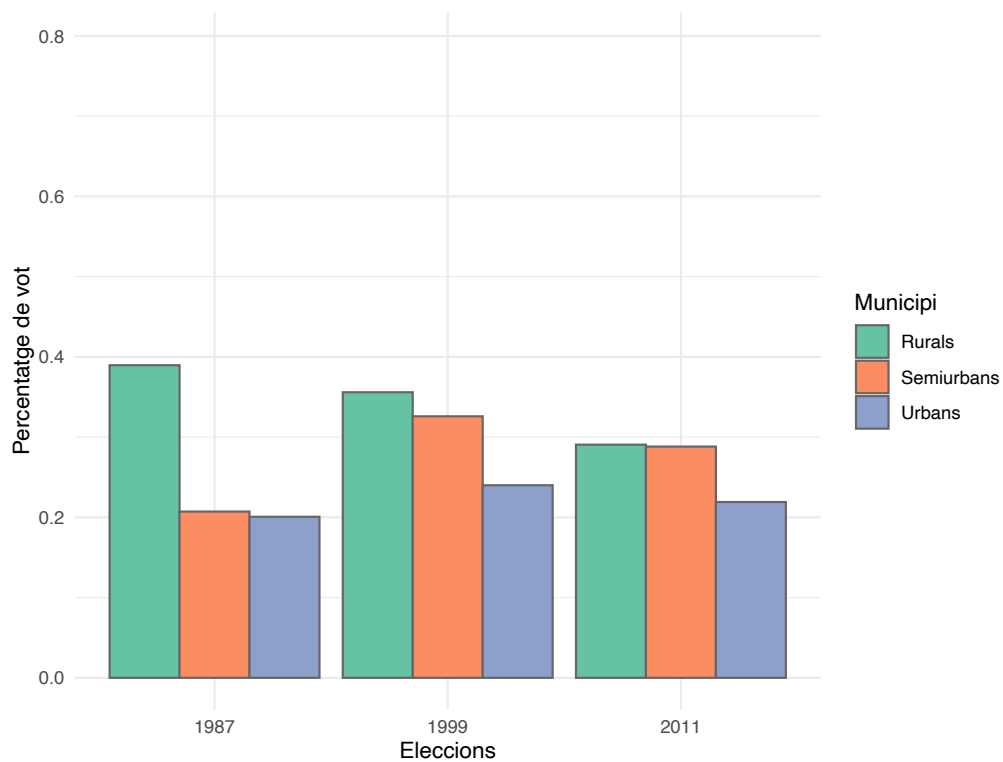

Figura 4. Evolució de la mitjana de percentatge de vots al **regionalisme/nacionalisme**.

La tendència principal que se n'extreu és la lenta desaparició de l'escletxa rural-urbana. Mentre el 1987 aquesta clivella tenia una influència sobre el vot en les dues dimensions, sent un factor de polarització electoral entre els municipis rurals, més conservadors i nacionalistes, i els urbans i els semiurbans, més progressistes i menys nacionalistes, aquesta divisió canvia en l'eix regional el 1999, quan es desplaça i passa a separar els pobles rurals i els semiurbans dels urbans. Així, presenta una diferència cada cop menys significativa, fins que, finalment, el 2011 el grau d'urbanització només afecta al vot regionalista/nacionalista i només ho fa en els municipis urbans. Es comprova que l'escletxa rural-urbana progressivament perd la capacitat d'explicació del sentit del vot fins a ser quasi nul·la.

Pel que fa a la tendència en l'evolució de l'eix esquerra-dreta, que queda palesa a la **Figura 3**, els partits de dreta pateixen una baixada significativa en els municipis rurals, passant d'una mitjana del 73,33% al 1987 a un 60,36% el 2011. En el cas dels municipis urbans i semiurbans, mantén el seu pes entorn del 55% durant les tres eleccions.

En canvi, la tendència en l'eix regionalista és més inestable, com mostra la **Figura 4**. En el cas dels municipis rurals, es detecta una caiguda del pes d'aquests partits, que passen d'una mitjana del 38,96% el 1987, al 29,06% el 2011. Per altra banda, els municipis urbans es mantenen en el 20% dels vots l'any 1987 i el 2011, tot i pujar al 24% el 1999. En els semiurbans destaca una forta pujada, passant del 20,72% al 1987 al 32,59% el 1999 i baixant lleument el 2011 fins al 29,82%.

Les conclusions de l'anàlisi descriptiva són, en primer lloc, la constatació de l'homogeneïtzació dels resultats electorals entre els municipis de l'illa i, en segon lloc, l'evidència de la desaparició de l'escletxa rural urbana al llarg de les tres eleccions. Així, es confirma la integració territorial dels resultats electorals tant en l'eix esquerra/dreta com en el nacional, el que ens proporciona un marc per valorar el rol del creixement turístic en aquesta homogeneïtzació. Finalment, també es mostra una evolució diferencial als tres tipus de municipis; els municipis rurals han tendit a tenir un comportament electoral menys conservador i menys regionalista/nacionalista i a presentar resultats similars als urbans. Això es correspon al lligam que fan alguns autors entre el canvi en el comportament polític dels espais rurals per la difusió dels patrons de vot urbans amb la modernització econòmica (Tapiador & Mezo, 2009), quelcom que s'analitzarà a l'estudi multifactorial.

Anàlisi longitudinal: l'efecte del turisme en el comportament electoral

En primer lloc, veiem que la **taula 1** indica la relació existent entre el vot regionalista i el creixement turístic, juntament amb la resta de variables de control. S'hi pot comprovar que el creixement turístic hi té una relació positiva. En aquest sentit, l'augment de la ràtio a nivell municipal ha anat de la mà d'un creixement del vot regionalista, nacionalista i autonomista, refutant la quarta hipòtesi que preveia l'efecte contrari.

Els resultats exposats mostren que el creixement turístic no ha suposat un procés de pèrdua de la identitat nacional o regional, ans al contrari. Així doncs, si bé Trías Vejarano (1978) provava que les zones més turístiques tenien un vot autonomista més baix, aquest estudi descriu el comportament en unes eleccions concretes. La meua anàlisi contempla l'evolució a nivell municipal i en moments previs i posteriors a l'homogeneïtzació territorial de la indústria turística, i es demostra així que el creixement turístic ha provocat l'efecte contrari en la dimensió dinàmica. Així, es descarta que el creixement turístic, com a factor de modernització econòmica a Mallorca i integració territorial, hagi estat impulsor de l'homogeneïtzació del vot, si no que ha produït l'efecte contrari; ha provocat un canvi en l'esclatxa rural-urbana, fent els municipis semiurbans més propers políticament als rurals en la dimensió regionalista i allunyant-los del vot urbà, com es mostra a la **Figura 4**.

Taula 1. Model de regressió lineal del creixement del vot regionalista amb variables de control

	Creixement del vot regionalista
Creixement turístic	0.0007161 *
	(0.0002756)
Municipi no metropolità	Categoria de referència
Municipis metropolitans	-0.0124235
	(0.0291441)
Creixement demogràfic alt	Categoria de referència
Decreixement demogràfic	0.017941

	(0.0566077)
Creixement demogràfic estable	0.0390633
	(0.0391742)
Municipi rural	Categoria de referència
Municipi semiurbà	0.0834366 *
	(0.0361196)
Municipi urbà	0.0838702
	(0.0424629)
<i>N</i>	106

Nota: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Aquesta resposta podria trobar explicació en què, degut a l'agressivitat del procés de turistització, els habitants dels municipis que experimenten més creixement turístic haurien desenvolupat una perspectiva dels turistes com a amenaça a la identitat nacional o regional, i això hauria produït una defensa més aferradissa d'aquests valors (Storm, 2014). Les causes d'aquesta contra-resposta podrien estar relacionades, per una banda, amb una reivindicació cultural i lingüística davant del procés d'aculturització, homogeneïtzació i folklorització que s'ha atorgat tradicionalment al turisme (Smith, 1978; Debarbieux et al., 2012).

Per altra banda, també hi podríem trobar explicació en el creixement urbanístic i el consum de recursos desmesurat que ha provocat la massificació turística, donant lloc a un moviment ecologista amb gran capacitat mobilitzadora. Aquest corrent polític ha tingut un component nacionalista destacat (Pons, 2022) i lligams estrets amb els partits autonomistes o nacionalistes d'esquerres illencs, com són el PSM i MÉS (Adrover, 2018).

Finalment, com a darrera hipòtesi del mecanisme causal que impulsa la relació positiva, podria haver-se donat un canvi de les dinàmiques culturals que argumenta Picornell (2014), qui al·lega que l'oposició dintre/fora que utilitzen els illencs per construir la identitat pròpia es correspon a Mallorca a la dicotomia rural/urbà, assimilat amb Palma/Part Forana. Aquesta relació dintre/fora podria haver-se reorientat cap a la dualitat locals/forans, provocant una difusió de la identitat autonòmica, nacional o regional i un

creixement de la seva força electoral en els municipis on augmenta la pressió turística. Així, si abans la construcció de la identitat per oposició a l'altre responia a l'amenaça del "monstre depredador" que Picornell (2014) identifica amb Ciutat, degut a la integració territorial i l'afebliment de la macrocefàlia de Palma (Mestre, 2016), aquesta amenaça podria correspondre's ara amb el turista mateix, que hauria esdevingut un enemic al qual s'oposa la identitat nacional (Storm, 2014).

La **taula 1** també mostra una relació positiva amb la condició de municipi semiurbà. En aquest sentit, les dades indiquen les localitats semiurbanes tenen una major probabilitat de créixer en vot regionalista, el que denota una evolució diferencial en el comportament polític entre tipologies urbanístiques. Aquesta significació és contrària a allò esperat, ja que es preveia que el procés d'homogeneïtzació electoral no produís canvis en el vot regionalista dels municipis semiurbans, perquè ja convergien en aquest espectre amb el vot urbà; contràriament, ha produït polarització entre aquestes dues categories urbanístiques.

L'augment de les forces regionalistes/nacionalistes d'aquests municipis pot trobar la seva explicació en la tesi de la metropolitanització del vot (Sellers et. al, 2013), que apunta que els partits regionalistes de l'estat espanyol concentren el seu suport en suburbis amb gran aflluència i de baixa densitat. Així doncs, en esdevenir Mallorca una ciutat metropolitana on els espais rurals i urbans s'han integrat territorialment i econòmicament (Mestre, 2016), els municipis semiurbans podrien haver assumit el rol que tenen aquestes tipologies de districtes en les ciutats metropolitanes, per la seva menor densitat que les concentracions urbanes (Sellers et al., 2013) i les característiques socioeconòmiques similars.

En darrer lloc, la **taula 1** també ens mostra com, en aquest cas, la condició de formar part de l'àrea metropolitana no és significativa per a veure un augment en el vot regionalista, com tampoc ho és el creixement demogràfic.

Pel que fa al creixement del vot esquerra-dreta, el que ens mostra la **taula 4** (vegeu Annex 3) és que no podem confirmar que existeixi relació amb el creixement turístic municipal. Per tant, aquests resultats no ens permeten confirmar la quarta hipòtesi en relació amb la influència del creixement turístic en la clivella esquerra/dreta, ja que no ha suposat en cap cas un creixement del vot a les esquerres. Aquesta relació tampoc és significativa si se seleccionen només els municipis rurals, on s'esperaria que el creixement turístic hagués produït un auge del vot a l'esquerra (Mehic, 2024).

Finalment, es descarta que una major integració de les xarxes de transport i de la mobilitat obligada dins l'àrea metropolitana de Palma hagi donat lloc a preferències per l'autoregulació del mercat (posició relacionada amb la dreta política) i menys per la intervenció de l'estat, ja que la variable que indicava la pertinença a l'àrea metropolitana no ha obtingut cap grau de significació en les dimensions estudiades, invalidant una de les premisses de l'estudi de Sellers et al. (2013). També es descarta que el creixement demogràfic accelerat i la descohesió social que ha provocat (Tarabini et al. 2008) tinguin efecte.

5. CONCLUSIONS

Arran de l'anàlisi realitzada i els resultats obtinguts, a continuació es discutiran les quatre hipòtesis plantejades al marc teòric i les implicacions que té la seva validesa o refutació.

H₁. Existeix una tendència d'homogeneïtzació del comportament polític arreu de l'illa, ja que l'electorat i el vot haurien experimentat una integració regional.

Confirmem aquesta primera hipòtesi, ja que l'anàlisi mostra una dispersió dels resultats electorals cada cop menor en les dues dimensions respecte a la mitjana regional i una homogeneïtzació dels resultats electorals entre municipis. Així, es confirma la tesi de la nacionalització del vot en el territori estudiat. Concretament, els resultats del vot regionalista pateixen un procés de concentració especialment significatiu, el que constata una homogeneïtzació dels resultats de la qual en comprovarem la vinculació amb la desaparició de l'esclatxa rural urbana i l'homogeneïtzació del sector turístic arreu de l'illa.

H₂. L'esclatxa rural urbana que existia a l'illa tenia un rol polaritzador en el comportament electoral i explicava les diferències electorals entre municipis

En la primera part de l'anàlisi s'exposava una forta polarització en les dues dimensions entre municipis rurals, semiurbans i urbans. En les eleccions de l'any 1987, la categoria urbanística actuava com a factor significatiu de polarització dels resultats electorals, donant lloc a una esclatxa rural-urbana que es manifestava en una ruralia amb un percentatge de vot a la dreta i al nacionalisme/regionalisme més alt i uns municipis urbans i semiurbans més progressistes i on hi dominava el vot en sentit estatal. Malgrat això, hem comprovat que aquesta esclatxa es desplaça a les eleccions del 1999 i passa a dividir els resultats dels municipis rurals i els semiurbans, amb un pes del regionalisme més alt, dels urbans. Finalment, aquesta esclatxa desapareix el 2011, on hi trobem una homogeneïtzació dels resultats entre tipologies i, com s'ha esmentat prèviament, entre municipis.

H₃. L'esclatxa rural urbana ha anat desapareixent perquè els pobles rurals han convergit políticament respecte dels urbans, esdevenint menys regionalistes/nacionalistes i menys conservadors.

Com es mostra en la part descriptiva, l'escletxa rural urbana ha perdut força explicativa del vot durant les tres eleccions; tot i que el 1987 provocava grans diferències, el 2011 era gairebé insignificant. En aquest sentit, mentre els municipis urbans han mantingut certa estabilitat en l'evolució del vot, els rurals han patit un constant decreixement del pes de la dreta i del regionalisme i un increment del vot a l'esquerra. Per altra banda, els municipis semiurbans mostren canvis en el vot regionalista prou significatius, pujant acceleradament el 1999 i mantenint un pes rellevant el 2011. Així, es confirma també aquesta tercera hipòtesi, on veiem com els municipis rurals convergeixen electoralment amb els resultats de les zones urbans, malgrat que els municipis semiurbans s'han distanciat dels urbans en l'eix regionalista.

H₄. El creixement turístic ha provocat una disminució del regionalisme i un augment del vot a l'esquerra, fent que els municipis rurals convergeixin amb els urbans.

S'ha descartat un efecte de causalitat lineal entre el creixement turístic i el creixement de vots a l'esquerra o la dreta. Tot i això, s'ha confirmat que el creixement turístic té un impacte significatiu positiu sobre el creixement del percentatge de vots a partits regionalistes, així com la categoria semiurbana de la variable de grau d'urbanització. Aquest efecte és contrari al que s'havia plantejat a la quarta hipòtesi. En aquest sentit, veim que la tendència longitudinal no es correspon amb la descriptiva, ja que l'impacte del creixement turístic sobre el vot només es produeix quan s'analitza la relació en un sentit evolutiu i es tracta d'una relació inversa a la descrita en el pla estàtic per Trias Vejarano (1978) en les eleccions del 1977. Com s'ha exposat, aquesta relació positiva podria reflectir una resposta d'enaltiment de la identitat nacional o regional davant de l'amenaça turística. La reivindicació de les cultures locals podria haver esdevingut un refugi des d'on resistir i contradir la identitat imposada pel turisme, la imatge de l'illa de la calma que només existeix com a espai de vacances per visitants estrangers (Vives, 2020).

Per altra banda, vegem que la condició de municipi semiurbà és significativa en la relació entre creixement turístic i vot regionalista o nacionalista, així que aquests municipis tenen major probabilitat de créixer en vot regionalista. Aquest efecte és contrari a la hipòtesi plantejada, perquè es preveia certa constància en els resultats dels municipis semiurbans, ja que no eren significativament diferents dels urbans a les eleccions del 1987.

Nogensmenys, no podem confirmar que el creixement turístic, factor que ha portat a la ruralia mallorquina a la modernització econòmica, hagi estat un factor potenciador de l'homogeneïtzació del vot, ja que no és significativa la regressió entre l'evolució de l'oferta de places turístiques i l'evolució del vot en les dues dimensions estudiades als municipis rurals. Contràriament, el creixement turístic ha tingut un efecte polaritzador entre els pobles semiurbans i urbans en l'eix regionalista, com mostra la **Figura 4**.

Les implicacions teòriques de l'estudi es troben en la confirmació de la relació entre els processos de massificació turística i el comportament electoral, concretament desmentint que aquests hagin esdevingut causa de la desfeta de la identitat regional/nacional i apuntant un efecte contrari. Per altra banda, aquest estudi ha demostrat l'existència i evolució de l'esclatxa rural/urbana en el comportament electoral en la dimensió regionalista i esquerra/dreta a Mallorca, quelcom que no s'havia explorat en profunditat fins ara. Aquest fenomen, a més de ser exposat, ha estat descrit mitjançant la caracterització política de cada tipologia urbanística i l'evolució del comportament de cadascuna. En aquest sentit, hem pogut comprovar l'existència d'una ruralia més conservadora i regionalista/nacionalista que ha anat convergint amb unes zones semiurbanes i urbanes menys conservadores i amb una dominància del vot en sentit estatal. A més, s'ha confirmat la integració territorial del vot a escala regional i la pèrdua de dinàmiques polítiques localistes, procés que respondria a l'homogeneïtzació dels resultats que proposa la tesi de nacionalització del vot.

Tot i aquestes rellevants aportacions, soc conscient que, derivat del tipus de dades que es disposaven, agregades a nivell municipal, l'estudi es troba davant una limitació rellevant, doncs aquestes no permeten utilitzar algunes variables de control que podrien tenir cert efecte. Una altra de les limitacions de l'estudi rau en la possible endogeneïtat entre el creixement turístic i les decisions polítiques en l'àmbit local. En aquest sentit, els resultats electorals podrien donar lloc a certes iniciatives polítiques que afavoreixin un creixement més intensiu (Mehic, 2024). Per altra banda, la nacionalització del vot s'ha estudiat majoritàriament utilitzant els partits polítics com unitat de mesura (Simón, 2013), mentre que en aquesta recerca s'ha efectuat mitjançant l'estudi del vot a dimensions ideològiques i centre/perifèria per relacionar-ho amb la identitat i els valors polítics, pel que l'efecte de la nacionalització podria venir donada per característiques internes del sistema de partits, que influïrien en l'homogeneïtzació territorial de les dimensions en si, i no pel context econòmic i social extern dominat per la turístització. Finalment, l'estudi no contempla

relacions causals no lineals, el que limita l'anàlisi de la relació entre el creixement del vot a l'esquerra i el creixement turístic. La limitació en el nombre de casos i de dades amb què comptem també restringeix l'estudi de la interacció entre el creixement turístic, la categoria semiurbana i els efectes sobre el vot.

Futures línies d'investigació haurien d'anar encaminades a estudiar en més profunditat les causes de la desaparició de l'esclera rural-urbana i de la nacionalització del vot. Així, si bé la modernització econòmica que ha provocat el turisme no ha estat suficient per explicar els canvis dels patrons de vot illencs, les altres variables que exposa la tesi de nacionalització podrien haver estat les causants d'aquest procés, com són la irrupció dels mitjans de comunicació de masses i les febles estructures locals dels partits (Tapiador & Mezo, 2009). Per altra banda, una altra línia d'investigació que apunta aquest treball és l'estudi de la substitució de l'esclera rural urbana per una divisió en el comportament electoral dels espais que creixen turísticament i els que es mantenen o decreixen en la seva oferta. A més, cal aprofundir en la investigació entorn de la relació entre creixement turístic i la urbanització sobre el comportament electoral, ja que aquestes dues variables tenen un grau d'interrelació tan alt que dificulta distingir si l'efecte nul sobre el creixement del vot a l'esquerra i la dreta i l'efecte mutu que tenen ambdues variables en el creixement del vot regionalista/nacionalista radica en la limitació que presenta la base de dades de l'estudi o es deu a altres causes desconegudes.

BIBLIOGRAFIA

- Adrover, M. (2018, setembre). Una alianza histórica en peligro: Se rompe un idilio de 30 años entre GOB y MÉS. *Diario de Mallorca*. <https://www.diariodemallorca.es/mallorca/2018/09/24/alianza-historica-peligro-rompe-idilio-3116265.html>
- Almond, G. A., & Verba, S. (1970). La cultura cívica : estudio sobre la participación política democrática en cinco naciones. Euramérica.
- Artigues, A. i Fuentes, J.(1983). Mallorca: territori a ordenar. *Lluc: Revista de Cultura I D'idees*, 708, 39-41. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3762913>
- Blázquez-Salom, M., & Murray, I. (2010). Una geohistoria de la turistización de las islas Baleares. *El Periplo Sustentable*, 18, 69-118.
- Barrio, A., Rodríguez Teruel, J., Baras, M., & Barberà, Ò. (2010). Partidos de ámbito no estatal y gobernabilidad multinivel: el caso de España (1977-2008). *Working Papers*, 291. https://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2010/hdl_2072_97392/ICPS291.pdf
- Beveridge, R., Naumann, M., & Rudolph, D. (2024). The rise of 'infrastructural populism': Urban infrastructure and right-wing politics. *Geography Compass*. <https://doi.org/10.1111/gec3.12738>
- Camarero, L., & Serrano, J. O. (2019). Thinking in rural gap: mobility and social inequalities. *Palgrave Communications*, 5(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0306-x>
- Caramani, D. (2000). *Elections in Western Europe since 1815: Electoral Results by Constituencies*. London: Macmillan.
- Debarbieux, B., Staszak, J., & Tebbaa, O. (2012). Turismos y dinámicas identitarias. *Via*, 2. <https://doi.org/10.4000/viatourism.1061>

- CIS. (2011). *Estudio nº2902. Postelectoral elecciones autonómicas y municipales 2011, C.A. de las Islas Baleares* [Conjunto de datos].
<https://www.cis.es/documents/d/cis/Es2902pdf>
- CIS. (2010). *Estudio nº2829. Barómetro Autonómico II (Islas Baleares)* [Conjunto de datos].
<https://www.cis.es/documents/d/cis/Es2829Balpdf>
- CIS. (1999). *Estudio nº2353. Postelectoral elecciones autonómicas 1999., C.A. de las Islas Baleares* [Conjunto de datos].
<https://www.cis.es/documents/d/cis/Es2353marpdf>
- CIS. (1987). *Estudio nº1686. Comunidad Autónoma de las Islas Baleares (Postelectoral)* [Conjunto de datos]. <https://www.cis.es/documents/d/cis/Es2353marpdf>
- Comissió Europea. (2016). *El Sistema Europeo de Indicadores Turísticos: Herramienta del ETIS para la gestión de destinos sostenibles. A ec.europa.eu.* Luxemburg: Oficina de publicacions de la Unió Europea. <https://doi.org/10.2873/671106>
- Conselleria de Turisme. (2002). *El turisme a les Illes Balears. Dades informatives 2002.* [Conjunto de datos]. <https://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/f/79251>
- Cruz, R. G., & Bersales, L. G. S. (2007). *Tourism as Political Platform: Residents' Perceptions of Tourism and Voting Behaviour.* A Elsevier eBooks (pp. 19-31). <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-045075-9.50006-6>
- Govern Balear. Conselleria d'Economia i Hisenda. (1988). *Dades Balears 1988* [Conjunto de datos]. https://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/localsite/collect/dadesBalearsVolums/index/assoc/Dades_Ba/lears_19/88-1.dir/Dades_Balears_1988.pdf

- Govern de les Illes Balears. (2011). *Estadístiques de Turisme 2011* [Conjunto de datos]. https://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/ca/allotjaments_turistics/
- Grau, J. (2013, 29 septiembre). Bauzá y «La Revolta Forana». *El Azar y la Necesidad*. https://blogs.publico.es/el-azar-y-la-necesidad/2013/09/27/bauza-y-la-revolta-forana/?doing_wp_cron=1708101301.3851161003112792968750
- Magre, J., & Martínez, E. (2012). La cultura política. En M. Caminal Badia (Ed.), *Manual de ciencia política* (3.ª ed). Ed. Tecnos. (Obra original publicada 1996)
- Matas Dalmases J., (2012). Los partidos políticos y los sistemas de partidos. En M. Caminal Badia (Ed.), *Manual de ciencia política* (3.ª ed). Ed. Tecnos. (Obra original publicada 1996)
- Mestre Morey, M. M. (2016). *Ciutat i territori a Mallorca Una aproximació a la relació entre Palma i el sistema urbà mallorquí*. Universitat Autònoma de Barcelona. https://ddd.uab.cat/pub/tesis/2016/hdl_10803_400083/mmm1de1.pdf
- Mehic, A. (2024). Infrastructure Expansion, Tourism, and Electoral Outcomes. *SSRN*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4778457>
- Morgenstern, S., Swindle, S. M. & Castagnola, A. (2009). Party Nationalization and Institutions, *The Journal of Politics*, 71(4), 1322–1341
- Nepal, S. K., & Saarinen, J. (2016). *Political Ecology and Tourism*. <https://doi.org/10.4324/9781315723471>
- Payeras, M. (2018, 9 abril). *El vot regionalista a Mallorca*. El Temps. <https://www.eltemps.cat/article/3816/el-vot-regionalista-a-mallorca>
- Perelló Pons, M. M. (2022). Ressenya de Breu història de la Germania mallorquina (1521-1523). *Mayurqa*, 4, 149-

151. https://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/localsite/collect/mayurqa/index/assoc/Mayurqa_/2022v04p/149.dir/Mayurqa_2022v04p149.pdf
- Pons Salort, L. (2019). *L'abstenció diferencial i el vot dual a les Illes Balears (2003-2011)* [Treball de Final de Màster, Universitat Oberta de Catalunya]. <https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/91466/3/lponssTFM0119memòria.pdf>
- Pons, P. A. (2022, 9 juliol). Ecologisme i nacionalisme. *Ultima Hora*. <https://www.ultimahora.es/opinion/tribuna/2022/07/09/1755467/ecologisme-nacionalisme.html>
- Picornell, M. (2014). Insular identity and urban contexts: representations of the local in the construction of an image of Palma (Mallorca, Balearic Islands). *Island Studies Journal*, 9(2), 223-238. <https://doi.org/10.24043/isj.303>
- Quintana I Peñuela, A. (1979). *El sistema urbano de Mallorca*. Ed. Moll.
- Rullan Salamanca, O. (1989). El comportament municipal de l'oferta de places turístiques a Mallorca entre 1965 i 1985. *Treballs de Geografia*, 41, 99-105. https://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/localsite/collect/treballsGeografia/index/assoc/Treballs/_de_Geografia_19/89v41p09/9.dir/Treballs_de_Geografia_1989v41p099.pdf
- Rullan Salamanca, O. (2002). *La construcción territorial de Mallorca*. Palma. Ed. Moll.
- Sellers, J. M., Kübler, D., Walks, R. A., & Walter-Rogg, M. (2013). *The Political Ecology of the Metropolis: Metropolitan Sources of Electoral Behaviour in Eleven Countries*. ECPR Press.
- Smith, Valene L. (1978). *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. Londres: Blackwell

- Storm, E. (2014). Overcoming Methodological Nationalism in Nationalism Studies: The Impact of Tourism on the Construction and Diffusion of National and Regional Identities. *History Compass*, 12: 361-373. <https://doi.org/10.1111/hic3.12141>.
- Tapiador, F., Mezo, J. (2009). Vote evolution in Spain, 1977-2007: *A spatial analysis at the municipal scale*. *Political Geography*, 28(5), 319-328. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2009.07.007>
- Tarabini-Castellani, A., & Grimalt, A. (2008). La societat balear vint-i-cinc anys després. En *Les Illes Balears, un ésser viu: 25 anys d'autogovern (1938-2008)* (pp. 339-374). Institut d'Estudis Autonòmics.
- Trías Vejarano, J. (1978). Los resultados de las elecciones legislativas del 15 de junio de 1977 en las Islas Baleares. Un estudio por comarcas y municipios. *Revista de Estudios Políticos*, 2, 21-60. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1273705.pdf>
- Vives, A., & Vicens, F. (2021). Cultura turística i identitat local. Múltiples perspectives de classe i gènere. En *Cultura turística i identitat múltiples a les Illes Balears. Passat i present* (pp. 9-21). Ed. Afers.
- Vives Riera, A. (2020). De roques, pins i mar blava. Mallorca: de l'alteritat turística a la subjectivitat política. *Plecs D'història Local*, 177, 14-17. https://www.raco.cat/index.php/Plecs/article/download/365904/459965/&ved=2ahUKEwiV0qv-p9uFAxUx8QIHHTbQBfYQFnoECA4QAQ&usg=AOvVaw1lcCNnXn9lx_YpHrY8gVAj

ANNEX 1. Contextualització del procés de turístització a Mallorca

Amb l'objectiu de teoritzar com podien haver aterrat els processos turístics a les dinàmiques polítiques illenques, es va fer un recull del procés de turístificació illenc, fent una radiografia dels canvis accelerats que ha patit l'economia, la cultura i la societat de Mallorca les darreres dècades. El procés de modernització econòmica illenca, tot i no ser un cos teòric a través del qual desenvolupar l'anàlisi, sí era un context necessari per entendre com han evolucionat les dinàmiques econòmiques i socials els darrers anys. Un marc contextual que ha de servir a aquells lectors que desconeguin el procés de turístificació viscut a Mallorca, prescindible per entendre l'estudi però rellevant per elaborar-lo.

Les Illes Balears han viscut des dels anys 50 del segle passat diversos processos econòmics, urbanístics i, conseqüentment, socials que han revolucionat de manera abrupta les formes de vida de tota la societat illenca. Així, ràpidament passà de ser una societat que basava la seva activitat econòmica en el camp a adoptar una economia dominada pel sector terciari i, més concretament, per un model turístic depredador del territori que ha arrossegat la resta de sectors econòmics (Fariña, 2003). Aquesta especialització econòmica ha afectat l'organització social i ha provocat importants canvis culturals.

En aquest sentit, les Illes Balears es van modernitzar socialment i econòmicament quan foren incloses en el sistema economia-món als anys cinquanta, a partir de la introducció del monocultiu del turisme de masses (Murray i Blázquez-Salom, 2010). Això produeix una "explosió turística" que transforma els usos del sòl d'agrícola a turístic en un període de temps extremadament curt. Aquest retrocés de la ruralia es manifesta també en la desaparició de formes de vida tradicionals lligades a l'agricultura que conformaven una part indispensable de la identitat de la Part Forana. La transformació territorial que patí la ruralia donà lloc a un model social que es basa en l'oci urbà i el turisme, adoptant així formes de vida lligades a la metròpoli (Mateu i Lladó, 2003). Però per entendre aquesta transformació, cal analitzar l'entrada al capitalisme global que suposa el turisme a les Balears fent un repàs de les etapes que ha travessat.

A principis de la dècada dels cinquanta comença el primer boom turístic, on Mallorca s'erigeix com un dels principals destins a nivell europeu. Aquest sector econòmic va ser impulsat pel règim franquista, que hi va veure un nínxol de mercat que propiciaria la

recuperació econòmica a nivell nacional i, a més a més, una forma de netejar la seva imatge davant els estats europeus. Així doncs, amb el *Plan de Estabilización* que promou el govern franquista l'any 1959, s'acaba l'etapa autàrquica i es va liberalitzant progressivament l'economia, afavorint el lliure comerç i el tràfic de viatgers (Fariña, 2003). Es van millorar les infraestructures de transport de les illes i s'impulsen "Assemblees Turístiques de Mallorca" per tal d'erigir-les com el destí turístic estrella a nivell continental. A més, el context europeu de recuperació econòmica, l'assoliment de les vacances pagades als països nòrdics i els baixos preus espanyols afavoriren el desenvolupament de les activitats turístiques durant aquest primer boom (Barceló Pons, 1978).

A nivell de dades, el nombre de visitants passà de 361.000 a 2.849.632 entre l'any 1960 i el 1973, el que va suposar un creixement de llocs de treball que es van suplir amb quotes d'immigració molt elevades assentades sobretot a Ciutat, tot i que els actius terciaris augmentaren de manera significativa també a la Part Forana (Barceló Pons, 1978). Aquestes remeses de migració tan altes han duit a problemes d'integració social i cultural, fruit de la precarització dels llocs de treball que assumeixen i de la incapacitat de les institucions mallorquines d'integrar les diferents comunitats culturals que sorgeixen a l'illa en aquest procés.

Durant el primer boom es produeix la "balearització", que consisteix en la construcció de nuclis hotelers en els paratges naturals de costa de manera intensiva i envaint els principals arenals de l'illa (Fariña, 2003). Així, el resultat d'aquest primer boom és una litoralització que consisteix en la destrucció del paisatge de costa, i un traspàs de mà d'obra del camp al sector terciari situat a la ciutat, deixant el panorama rural com un "camp sense camperols" (Murray, Blázquez-Salom i Esteva, 2008). Aquesta primera etapa s'allarga fins l'any 1973, quan tota l'economia mundial entra en recessió per les crisis energètiques, el que evidencia la dependència que l'economia balear mantenia amb l'exterior i, per tant, el seu nou paper en l'economia capitalista global.

El segon boom s'inicia l'any 1979 i es caracteritza per la diversificació de l'oferta i la perpetuació del creixement sense límits. En aquesta època es reprèn el consum desmesurat del territori (Murray i Blázquez-Salom, 2010) i els complexos d'apartaments s'estenen cap a l'interior de l'illa, anant més enllà de l'ocupació costanera que s'havia produït fins aleshores (Fariña, 2003). Aquesta etapa s'allarga fins a l'any 1993 amb la crisi internacional. És durant aquest període que s'arriba als 16 milions de passatgers l'any

1990 (Murray i Blázquez-Salom, 2010) i coincideix, a més, amb l'època de la globalització capitalista neoliberal, que arriba a Mallorca gràcies al sector turístic com a nexa amb l'economia internacional.

Finalment, és el tercer boom el que comporta la penetració definitiva del turisme en totes les dimensions socials i les dinàmiques illenques. Aquesta darrera etapa de transformació del territori mallorquí s'inicia cap a l'any 1996 i comporta l'homogeneïtzació turística de l'illa, que arriba a tots els racons (Mestre Morey, 2016). Aquesta colonització final es dona per el sorgiment d'una nova modalitat turística, el turisme residencial, que esborra la frontera entre turisme i migració i impulsa la transformació de nous territoris en espais d'ús del sector terciari i l'oci (Mateu i Lladó, 2003). En aquest període les factories turístiques assoleixen tot l'immobiliari, ja que els allotjaments residencials adquireixen també la categoria de turístics per la naturalesa d'ocupació extensiva que comporta el turisme residencial (Murray i Blázquez-Salom, 2010). No obstant, això també suposa un relentiment del consum territorial, ja que les dinàmiques del mercat s'orienten cap a l'adquisició de zones rurals i forestals com a producte turístic-residencial (Murray i Blázquez-Salom, 2010). Així doncs, les terres agrícoles passen a adoptar un valor immobiliari.

És així com, tot i que es manté el característic turisme de sol i platja balear, el turisme residencial esdevé un fenomen que trasbalsarà la societat illenca. Aquest suposa l'extensió de l'urbanització cap a sol rústic i, per tant, l'urbanització funcional completa de l'illa. A més a més, es basa en la confusió entre turista i resident, ja que suposa, de fet, un fenomen migratori (Mateu i Lladó, 2003) i provoca un problema d'integració pel seu caràcter luxós i exclusiu. A més, generalment no comporta l'adquisició una residència permanent a les Illes sinó que hi veu en aquestes un espai únicament d'oci vacacional tot i romandre-hi llargues estades.

En conclusió, el creixement turístic illenc ha donat lloc a grans transformacions que afecten la vida dels mallorquins en totes les seves dimensions, i que té un abast incalculable en les dinàmiques polítiques, econòmiques, culturals i urbanístiques de Mallorca. A més, el model turístic s'ha anat transformant i adaptant-se a les necessitats del sistema econòmic capitalista global, impulsant l'entrada de les Illes Balears al sistema-món i la seva modernització econòmica.

Bibliografia complementària per l'Annex 1

- Barceló Pons, B. (1978). Història del turisme a Mallorca. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 50, 31-55. <https://raco.cat/index.php/TreballsSCGeografia/article/view/233498>
- Fariña, M. L. P. (2003). El turismo y sus impactos en las Islas Baleares. *Carta Económica Regional*, 15(85), 20-28. <https://doi.org/10.32870/ceer.v0i85.5846>
- Mateu i Lladó, J. (2003). Turismo residencial y dispersión urbana en Mallorca (Illes Balears). Un ensayo metodológico en el municipio de Pollensa. *Estudios Turísticos*, 155-156, 197-218. https://turismo.janium.net/janium/Objetos/REVISTAS_ESTUDIOS_TURISTICOS/90156.pdf
- Murray, I., Blázquez-Salom, M., & Esteva, A. P. (2008). La explosión turística en las Islas Baleares (1956-2000). Cambios de uso del suelo y metabolismo socioeconómico. *El Paisaje En Perspectiva Histórica: Formación y Transformación del Paisaje En el Mundo Mediterráneo*, 351-375. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2923245>

ANNEX 2. Taules de classificació de les variables

Taula 2. Classificació de partits en l'eix esquerra-dreta.

	1987 ¹⁰	1999 ¹¹	2011 ¹²
Esquerra	IU (2,1), PSOE (3,6), PSM (3,2)	PSOE (3,91), EU-Els Verds (2,46), PSM- NM (3,79)	PSOE (4,17), IU (2,85), PSM-Entesa Nacionalista (3,50) i PSM- Iniciativa Verds (3,51)
Dreta	CDS (5,8), AP (8,3), UM (6,9)	PP (7,75), UM (5,00)	PP (7,67), UPyD (5,40), Lliga regionalista de les Illes Balears (6,02), CxI(6,02)

Nota: Elaboració pròpia a partir de dades del CIS.

Taula 3. Municipis que pertanyen a l'àrea urbana funcional de Palma.

1987 ¹³	1999 ¹⁴	2011 ¹⁵
Palma	Palma	Palma
Marratxí	Calvià	Calvià
Calvià	Puigpunyent	Puigpunyent
Llucmajor	Banyalbufar	Banyalbufar
Esporles	Esporles	Esporles
Bunyola	Valldemossa	Valldemossa
Andratx	Bunyola	Bunyola
Puigpunyent	Marratxí	Marratxí

¹⁰ (CIS, 1987)

¹¹ (CIS, 1999)

¹² (CIS, 2011)

¹³ 1983 (Artigues i Fuentes, 1983)

¹⁴ 2001 (Mestre Morey, 2016)

¹⁵ 2011 (Mestre Morey, 2016)

	Llucmajor	Llucmajor
	Santa Maria del Camí	Santa Maria del Camí
	Consell	Consell
	Alaró	Alaró
	Binissalem	Binissalem
	Santa Eugènia	Santa Eugènia
	Costitx	Lloseta
	Lloret de Vistalegre	Lloret de Vistalegre
	Sant Joan	Sant Joan
	Montuïri	Montuïri
	Algaida	Algaida
		Mancor de la Vall
		Estellencs
		Sencelles

Nota: Elaboració pròpia a partir de dades de Mestre Morey (2016) i Artigues i Fuentes (1983)

ANNEX 3. Taula de la regressió del creixement del vot a l'esquerra

Taula 4. Model de regressió lineal del creixement del vot a l'esquerra amb variables de control

Creixement del vot a l'esquerra	
Creixement turístic	9.627e-05
	(2.186e-04)
Municipi no metropolità	Categoria de referència
Municipis metropolitans	-3.084e-02
	(2.311e-02)
Creixement demogràfic alt	Categoria de referència
Decreixement demogràfic	-4.177e-02
	(4.490e-02)
Creixement demogràfic estable	-1.243e-03
	(3.107e-02)
Municipi rural	Categoria de referència
Municipi semiurbà	-5.771e-02 *
	(2.865e-02)
Municipi urbà	-1.119e-01**
	(3.368e-02)
<i>N</i>	106

*Nota: * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.*